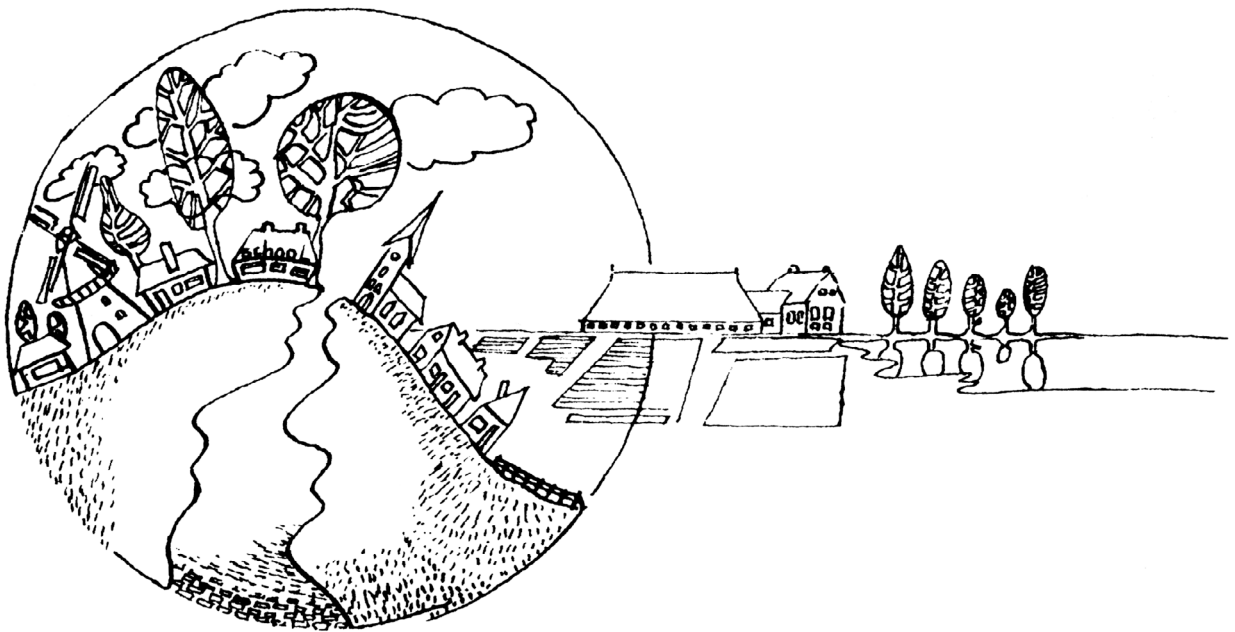

1 december 2019

CONTACTBLAD

Voor Adorp, Sauwerd, Wetsinge e.o
via www.contactblad.info

Informatie Contactblad	2
Diana's Haarsstijl	2
Agenda activiteiten Adorp, Sauwerd, Wetsinge e.o.	3
Kerkdiensten	4
Ophalen oud papier	5
Vaste activiteiten	5
Informatie diverse organisaties en instellingen	6
Algemene telefoonnummers	6
Informatie huisarts	7
Gemeentenieuws	8
Mobiel servicepunt mobiliteitshulpmiddelen	9
Het Taalhuis zoekt vrijwilligers	9
Voedselbankactie 2019	10
Agenda Ubbegaheem	11
Paddepoelsterbrug t'rug!	12
Informatieveavond over Paddepoelsterbrug door Rijkswaterstaat	13
Rode Kruis afdeling Groningen organiseert dag-/middaguitjes	13
Prizzentoatsie van nij bouk van dialectschriever Bé Kuipers	14
Kindervoorstelling door theatergroep "de Twee Heeren"	15
Najaarslezing HK Ubbega: leven op de Groninger klei (1700-1900)	16
Expositie 'Vanuit de stilte', kerkje Klein Wetsinge	17
Adventsconcert	17
Steunpunt Adorp-Sauwerd-Wetsinge	18
Fotografisch Geheugen: 1826/1827, Groninger ziekte, malaria in Adorp - Deel 1	20
Seniorenfitness	24
UNICEF Nieuws	24

Uitgeven en verschijnen Contactblad

Het Contactblad wordt digitaal uitgegeven via 🌐 www.contactblad.info. Maandelijks verschijnen er twee edities, met uitzondering van juli en/of augustus waarin soms maar één editie per maand verschijnt. De verschijningsdata zijn op of rond de 1e en de 15e van de maand. Inzien en downloaden is gratis.

Aanleveren berichten/kopij en plaatsing

Kopij is de hele maand door aan te leveren. Echter om mee te kunnen in een editie sluit de inlevering op resp. de 10e en de 25e van een maand. Het in elkaar zetten van het blad kost nu eenmaal ook tijd. Kopij die later binnenkomt, gaat mee in de eerstvolgende editie.

Kopij is aan te leveren digitaal via:

✉ contactblad-asw@planet.nl

Plaatsing van kopij

Een ieder die kopij inlevert voor het Contactblad stemt ermee in dat dit openbaar wordt gemaakt in het Contactblad en/of via 🌐 www.contactblad.info. Aan het aanbieden van kopij kan geen automatisch recht van publicatie worden ontleend.

Overnemen van teksten uit het Contactblad/Auteursrecht

Een andere persoon of organisatie die - op wat voor wijze dan ook - een deel of delen van de teksten wil overnemen, vermenigvuldigen, dan wel openbaar maken, dient daartoe contact op te nemen met de betreffende auteur (persoon dan wel organisatie).

Diana's Haarstijl
Haarstylist en wenkbrauwspecialist aan huis

- * thuiskapster
- * overdag en 's avonds
- * mannen, vrouwen en kinderen
- * tot 10km rond Adorp
- * webshop met keurmerk
- * professionele kappersproducten
- * veel natuurlijke producten

bel 06-37331208
bestel op dianashaarstijl.nl

Agenda activiteiten Adorp, Sauwerd, Wetsinge e.o.

Activiteiten onder voorbehoud van niet gemelde wijzigingen.

Meldingen voor deze agenda via ✉ contactblad-asw@planet.nl of twitter 🐦 @Contactblad

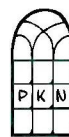
december

t/m 5		Expositie 'Vanuit de stilte' in kerk Klein Wetsinge (zie pagina 17)
tot 14		Aanmelding mogelijk voor tafel bij Kerstmarkt Adorp op 14 december (zie pagina 19)
2	10.00 u.	Steunpunt, themamorgen met Rudy Kromowidjojo over Karate-do, Artharpe te Adorp (zie pagina 18)
3		Rode Kruis, Kerstshoppen (zie pagina 13)
3	20.00 u.	Informatieve avond over Paddepoelsterbrug door Rijkswaterstaat, Café Hammingh te Garnwerd (zie pagina 13) - inloop vanaf 19.30 u.
5		Sinterklaas
5	20.00 u.	Clubavond Kaartclub Adorp
7	17.00 u.	Eetcafé in Ubbegaheem te Sauwerd (zie pagina 11)
8	15.00 u.	Adventsconcert in 't Sael te Groot Wetsinge (zie pagina 17)
9	10.00 u.	Steunpunt, inloopochtend in Artharpe te Adorp (zie pagina 18)
13	18.00 u.	Huis-aan-huis actie in Adorp, Sauwerd en Wetsinge voor Voedselbank Het Hogeland (zie pagina 10)
13	20.00 u.	Vrij kaarten in 't Witte Hoes te Adorp; inschrijven vanaf 19.30 uur
14	14.00 u.	Kerstmarkt in Artharpe te Adorp (zie pagina 19) - deelnemers kunnen zich vooraf aanmelden voor een tafel
14	21.00 u.	40UBB: Dansavond in de kelder van Ubbegaheem te Sauwerd (zie pagina 11)
16		Steunpunt, geen spreker (zie pagina pagina 18)
17	19.30 u.	HKU: korte ledenvergadering, Ubbegaheem te Sauwerd (zie p. 16)
17	20.00 u.	HKU: lezing 'Leven op de Groninger klei (1700-1900), Ubbegaheem te Sauwerd (zie pagina 16)
19	20.00 u.	Clubavond Kaartclub Adorp
21	14.00 u.	Kindervoorstelling door theatergroep 'de twee heeren' in Artharpe te Adorp (zie pagina 15)
23	10.00 u.	Steunpunt, inloopochtend Ubbegaheem in Sauwerd (zie pagina 18)
25		Eerste Kerstdag
26		Tweede Kerstdag
30		GEEN activiteiten Steunpunt (zie pagina 18)
31		Oudjaarsdag

2020

januari

1	00.30 u.	Nieuwjaarscafé in Ubbegaheem te Sauwerd (zie pagina 11)
11	21.00 u.	pUBBquiz in Ubbegaheem te Sauwerd (zie pagina 11)

PROTESTANTSE GEMEENTE
adorp wetsinge sauwerd

Protestantse Gemeente Adorp Wetsinge Sauwerd:

1 dec.	9.30 u.	- mw. C. Lanting	
8	11.00 u.	- ds. M.H. Langenburg	
15	11.00 u.	- mw. A. Nijland	Jeugddienst
22	11.00 u.	- ds. K. Dijkstra	
24	21.30 u.	- ds. K.G. Pieterman	Kerstwake, in Adorp
25	9.30 u.	- ds. J. Hommes	Eerste Kerstdag
26	10.00 u.	- kinderkerstfeest	Tweede Kerstdag
29		geen nadere gegevens	
31	19.30 u.	- mw. C. Lanting	Oudjaarsdag

Zie ook adorp-wetsinge-sauwerd.protestantsekerk.net

Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt:

1 dec.	9.30 u.	- ds. H. van Noort	
	19.00 u.	- ds. H. van Noort	Zangdienst
8	9.30 u.	- ds. H. van Noort	Heilig Avondmaal
	14.15 u.	- ds. H. Wijnalda	
15	9.30 u.	- ds. H. van Noort	
	14.15 u.	- ds. C.T. Basoski	
22	9.30 u.	- ds. H. van Noort	
	14.15 u.	- ds. P. Zuidema	
25	9.30 u.	- ds. H. van Noort	Kerst
26	9.30 u.	- Kerstfeest met de kinderen	Kerst
29	9.30 u.	- ds. C. van Zwol	
	14.15 u.	- ds. S.W. de Boer	
31	19.30 u.	- ds. H. van Noort	Oudjaarsdag

Voor kerkdiensten zie ook: www.gkvdehoeksteen.nl/

Ophalen oud papier

Onder voorbehoud van wijzigingen:

SIOS

De laatste vrijdag van de maand m.u.v. juli.

Vanaf 18.00 u.

Muziekvereniging Adorp

De eerste donderdag van de oneven maanden.

Vanaf 18.00 u.

MUZIEKVERENIGING ADORP

Vaste activiteiten

Iedere week (NB: wijzigingen voorbehouden, b.v. in vakantieperiode)

dagelijks	Kerk van Klein Wetsinge (zie pagina 20)
bij open winkel	Boekenpost in de Dorpswinkel te Sauwerd
maandag	Karatevereniging Za-kura, training voor iedereen vanaf 15 jaar, in Artharpe te Adorp 18.30-19.45 u.
dinsdag	Muziekvereniging Adorp, repetitie in Arharpe te Adorp 20.00-22.00 u.
puzzeltheek, 14.00-17.00 u. (info ☎ 050-3061743)
Ubbegaheem in Sauwerd (zie pagina 17)
Dansen St. 55+, in Artharpe te Adorp, 13.45-15.00 u.
Gymnastiek voor 55+ in Atharpe te Adorp, 18.45-19.45 u.
RaitdaipRunners Bootcamp-training 19.30-20.30 uur (april-juni / september-oktober)
Gymnastiek voor iedereen in Atharpe te Adorp, 19.45-20.45 u.
Inloopnaaiatelier in Sauwerd, Provincialeweg 10, 20.00-22.00 u.
woensdag	Volleybal Dames 1/2 en recreanten in Artharpe te Adorp
donderdag	Seniorenfitness (georganiseerd door St. 55+), Sporthal Oosterstraat te Sauwerd, 10.00-11.00 u.
Raitdaiprunners, training gevorderden 20.00-21.15 u.
Volleybal heren in Artharpe te Adorp
Inloopnaaiatelier in Sauwerd, Provincialeweg 10, 20.00-22.00 u.
vrijdag	Boekenpost Sauwerd zie pagina 20
Dorpstafel in Artharpe in Adorp, vanaf 17.30 u.
Dansles in Artharpe te Adorp, vanaf 30 september (zie pagina 18)
UNICEF	Plaatselijk vrijwilligster: Lies Eldring ☎ 050-3061016
🌐 www.unicef.nl voor informatie en producten
maandelijks	
1e maandag	Inleveren boeken voor Boekspot, Artharpe te Adorp 19.00-20.00 u. - maximaal 10 boeken p.p., Nederlandstalig, fictie (romans), in goede staat

Informatie diverse organisaties en instellingen

Buurt- en Thuiszorg / Dagopvang / Mantelzorg / Welzijn

Wegens de veranderingen in de zorg is het nu ondoenlijk om hier actuele informatie te geven. Neem contact op met uw huidige zorgaanbieder of het WMO-loket.

MJD: Mantelzorgondersteuning en Seniorenvoorlichting

✉ m.blom@mjd.nl

☎ 06 4887 4339

Algemene hulpdienst “DE HELPENDE HAND”

✉ helpendehandwinsum@hotmail.com

werkdagen 9.30 - 10.30 u.

☎ 0595 442925

St. Platform Gehandicaptenbeleid

✉ spg.winsum@gmail.com

werkdagen 18.30 - 20.00 u.

☎ 06 1331 7675

🌐 www.gehandicaptenplatform-spg.nl

Advies- en steunpunt huiselijk geweld

🌐 www.ash.groningen.nl / www.steunpunthuiselijkgeweld.nl

☎ 050 3180011

Buro Slachtofferhulp Groningen

☎ 050 3186266

Uitvaart-/begraffenisverenigingen

Bij overlijden contact opnemen met Monuta Groningen

☎ 050 5425962

Uitvaartvereniging Wetsinge-Sauwerd

Secretariaat: Stationsstraat 25 9771 AD Sauwerd

Ledenadministr.: mw. A. Nomden, Oosterstraat 4 9771 AS Sauwerd

☎ 050 3061728

Begraffenisvereniging “De Laatste Eer”, Adorp

☎ 050 3061225

Ledenadministr.: dhr. L.R.Kruijer, De Omloop 2 9774 PX Adorp

Algemene telefoonnummers

Sociale woningbouw Woningstichting Wierden en Borgen (Bedum) ☎ 050 4023750

Onderhoud (ma t/m vr 8.30-12.00 u.) 0800 0236622

Ubbegaheem b.g.g. 06 24 81 86 81 050 3061457

Artharpe b.g.g. 050 3061783 050 3061664

Gas en stroom nationaal storingsnummer 0800 9009

Openbare verlichting melden bij gemeente Winsum telefonisch of via <https://storing.moononline.nl/gemeentewinsum> 0595 447777

Waterbedrijf storingsnummer 050 3688688

Openbaar vervoer reisinformatie 0900 9292

Regiotaxi minimaal 1 uur van tevoren bellen 0900 0911

Regiopolitie 0900 8844

Alarmnummer 1 1 2

S.H. Riazi, huisarts Adorp, Sauwerd, Wetsinge ☎ **3061281**
Burchtweg 6, 9771 BB Sauwerd

🌐 **www.huisartsenpraktijksauwerd.nl**

Alarm 112

maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag 8.00-17.00 u.
woensdag 8.00-12.30 u.

Op woensdagmiddag is de praktijk gesloten.

De huisartsen in Winsum nemen dan voor ons waar.

Bij spoedgevallen op woensdagmiddag kunt u bellen met

☎ 0595 441300

Heeft u een dokter nodig buiten openingstijden?

Na 17.00 uur, in het weekend en op feestdagen kunt u bij spoed terecht bij de Centrale Doktersdienst Groningen

adres: **Van Swietenlaan 2b** 9728 NZ in Groningen

☎ 0900 9229

Uitdeelpost Apotheek Winsum locatie Burchtweg 6 in Sauwerd:

maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag 16.00-17.00 u.; woensdag gesloten

Magazijnuitleen hulpmiddelen:

Meeden 3e Winsum, ma-vr: 8.30-12.00 u. en 13.00-17.00 u.

Certe (bloedafname): elke dinsdag 9.00-10.00 u.

elke donderdag 8.00-8.30 (alleen eigen patiënten)

Spreekuur: op afspraak

Bij voorkeur bellen tussen 8.00-10.00 uur.
De assistent stelt u enkele vragen om de urgentie te kunnen bepalen, dit voor een goede spreekuur planning.

Per afspraak worden 10 minuten gereserveerd. Als u denkt meer tijd nodig te hebben, dit graag aangeven.

Visite aanvragen:

Bij voorkeur voor 10.00 u. bellen.

Spoedvisites:

kunnen de hele dag aangevraagd worden.

Weet u niet zeker of er sprake is van spoed? Overleg het dan met de assistent.

Telefonisch spreekuur:

Indien u telefonisch overleg wilt met de huisarts kunt u dit bij de assistent aanvragen. De dokter belt u tussen 10.00 en 11.00 u. terug.

De praktijkassistenten

Liesbeth van Heeringen, Hermien Tillema en Ellen Buisma maken voor u afspraken en u kunt bij hun terecht voor vragen, adviezen en informatie.

Op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag kunt u tussen 14.00-15.00 uur op afspraak komen voor het **assistenten spreekuur**, graag even melden aan de balie.

Urine onderzoek:

Graag ochtend urine inleveren in een schoon potje met naam voor 10.00 uur. (Potjes **gratis** verkrijgbaar bij de assistent.)

Herhalingsrecepten:

Lege doosjes en flesjes met etiket (of alleen de etiketten) liefst gebundeld in "het kastje" zetten. U kunt uw herhaalrecept ook telefonisch, of via onze website doorgeven. Voor 10.00 uur gebracht of gebeld betekent twee werkdagen later ophalen bij de uitdeelpost tussen 16.00 en 17.00 u.

Uitslagen

Deze kunt u telefonisch opvragen bij de assistent. Uitslagen zijn in de meeste gevallen na 2-3 werkdagen bij ons bekend.

Wijzigingen van uw gegevens: (gezins)situatie, adres of verzekeringsgegevens graag z.s.m. doorgeven aan de assistent.

Fysiotherapie Sauwerd, Burchtweg 6, Sauwerd

☎ 050 3062064

INFORMATIE VIA WEBSITE, FACEBOOK EN NOORDERKRANT

Voor informatie over diensten, openingstijden, vergunningen, raadsvergaderingen etc. zie:

<https://hethogeland.nl>

<https://www.facebook.com/GemeenteHetHogeland>

<https://flippingbook.ndcmmediagroep.nl/nok/> of via <https://www.dekrantvantoen.nl>

ELEKTRONISCH GEMEENTEBLAD

Vanaf 1 januari 2014 is de gemeente wettelijk verplicht een elektronisch gemeentebblad uit te geven en daarin minimaal de algemeen verbindende voorschriften bekend te maken. U vindt het elektronisch gemeentebblad via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

Beschikt u niet over internet? Dan kunt de bekendmakingen in het gemeentehuis inzien.

BERICHTENBOX

Wilt u de aanslagen gemeentelijke belastingen niet meer op papier ontvangen, maar liever digitaal? Ga dan naar www.mijnoverheid.nl en activeer uw berichtenbox. Dit is uw persoonlijke brievenbus waarin u post van de gemeente voortaan digitaal kunt ontvangen. Ook post van andere overheidsinstanties en bijvoorbeeld pensioenfondsen kunt u hier ontvangen. Overzichtelijk, veilig en altijd beschikbaar. U logt in met uw eigen DigiD en kunt vervolgens aanvinken van welke organisaties u digitaal post wilt ontvangen. Is er post, dan ontvangt u een email dat er een bericht voor u klaar staat op MijnOverheid. Was u al aangesloten op de berichtenbox? Zet dan ook nog even een vinkje bij gemeente.

E-MAILSERVICE BEKENDMAKINGEN

'E-mailservice Bekendmakingen' is gebaseerd op een landelijk systeem. Dit is bijvoorbeeld handig voor burgers en bedrijven die qua locatie dicht bij een gemeentegrens liggen. Daarnaast kunt u van meerdere overheidslagen bekendmakingen ontvangen, dus niet alleen bekendmakingen van gemeenten, maar ook van provincies en waterschappen. U maakt een profiel aan op basis van de postcode waar u woont of waar uw bedrijf is gevestigd. Vervolgens kiest u de straal waarbinnen u de bekendmakingen wilt ontvangen. Ook kunt u aangegeven van welke overheden (provincie, waterschappen en gemeenten) u de bekendmakingen wilt ontvangen en als laatste welke type bekendmakingen.

**Buurman, wat
bouwt u nou?**

(BRAND)VEILIGHEID VOOROP!

Het is van groot belang dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen wonen. Maar als het gaat om (brand)veiligheid zijn inwoners die minder mobiel zijn, ook minder zelfredzaam als zij moeten vluchten bij brand.

Ouderen of mensen met een Wmo-indicatie kunnen contact opnemen met Mensenwerk Hogeland. Vervolgens komt er een vrijwilliger langs die samen met de bewoner kijkt hoe de veiligheid in huis vergroot kan worden.

UITBREIDING DIENSTVERLENING OV-AMBASSADEURS

Het college heeft besloten de dienstverlening van de OV-ambassadeurs uit te breiden. Naast de zitting in Uithuizen zijn de ambassadeurs nu ook in Winsum aanwezig. De zitting in Winsum is elke tweede donderdag van de maand van 10.00 tot 12.00 uur in het gemeentehuis. In Uithuizen houdt de ambassadeur elke dinsdag (8.00 tot 14.00 uur) en elke donderdag (8.00 tot 12.00 uur) zitting bij de Stichting Werk op Maat.

De OV-ambassadeurs helpen inwoners die moeite hebben hun weg te vinden in het openbaar vervoer. De ambassadeurs werken op vrijwillige basis. De dienstverlening is gratis.

Mobiel servicepunt mobiliteitshulpmiddelen

Iedereen kan voor kleine reparaties en onderhoud van mobiliteitshulpmiddelen terecht bij een mobiel servicepunt van RSR. De Mobiele Service Bus is te vinden in het centrum van het dorp Winsum tegeonver de bibliotheek op de dinsdag in de even weken van 13.30-16.00 u.

Op www.rsr.nl is de meest actuele informatie over de Mobiele Service Bus te vinden.

COMPENSATIE EIGEN RISICO VERLENGD TOT 31 DECEMBER 2019

De raad van de gemeente Het Hogeland heeft op voorstel van het college besloten dat er voor 2019 weer een compensatie komt voor inwoners met een laag inkomen en hoge zorgkosten. De regeling voor 2019 is gelijk aan de regeling die voor zorgjaar 2018 gold. Die laatste regeling liep op 31 december 2018 af.

Alle inwoners van de gemeente Het Hogeland met een inkomen tot en met 120% van de bijstandsnorm die in het jaar 2019 hun volledig eigen risico hebben verbruikt, komen weer in aanmerking voor een compensatie. Die bedraagt 265 euro. Inwoners kunnen een aanvraag over het jaar 2019 tot 31 december 2020 bij de gemeente indienen. Het formulier daarvoor is te vinden op www.hethogeland.nl (hulp bij laag inkomen, onder de button 'vergoeding eigen risico zorgverzekering')

Het aanvraagformulier is ook beschikbaar bij één van de gemeentelocaties of bij Werkplein Ability (Ubbo J. Mansholtplein 2) in Winsum.

Het ingevulde aanvraagformulier kan samen met de bewijsstukken worden ingeleverd bij een van de gemeentelocaties. Opsturen naar het naar het postadres van de gemeente kan ook.

Het Taalhuis zoekt vrijwilligers

Goede beheersing van taal is voor iedereen belangrijk. Als je laaggeletterd bent heb je moeite met lezen en/of schrijven. Laaggeletterden ervaren vaak problemen, omdat ze bijvoorbeeld moeite hebben met het invullen van formulieren of het begrijpen van informatie van de school van hun kinderen. Met het Taalhuis willen we de laaggeletterdheid in het Hogeland verminderen.

Voor het bieden van de juiste taalondersteuning zoekt Taalhuis het Hogeland enthousiaste vrijwilligers. Taalvrijwilligers gaan één op één of in groepsverband ondersteuning bieden bij het beter leren lezen, schrijven en/of spreken van de Nederlandse taal.

Ben jij:

- Vriendelijk en geduldig
- Heb je hart voor taal
- Vind je het leuk om mensen te ondersteunen bij taal
- Ben je minimaal 2 uur per week beschikbaar
- Ben je per email, app en/of telefoon goed bereikbaar
- Beschik je over minimaal MBO 3 niveau

Vind je het belangrijk dat iedereen kan meedoen in de maatschappij? Als taalvrijwilliger kan je hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Wil je meer informatie over het Taalhuis kijk dan op www.taalhuis.nl. Ben je geïnteresseerd in de functie van taalvrijwilliger, dan kun je contact opnemen met Jantine Meijer (coördinator vrijwilligers) bereikbaar via j.meijer@mjd.nl.

Voedselbankactie 2019

Na het succes van de afgelopen jaren organiseren de gezamenlijke kerken van Adorp, Wetsinge en Sauwerd ook dit jaar weer een huis-aan-huis actie voor Stichting Voedselbank het Hogeland.

Op vrijdag 13 december, vanaf 18.00 uur, gaan leden van beide kerken in Adorp, Wetsinge en Sauwerd langs de deuren om zo veel mogelijk producten in te zamelen voor de voedselbank. Hiervan worden vervolgens pakketten samengesteld, die dan nog voor de Kerstdagen aan de cliënten uitgereikt kunnen worden.

Hieronder treft u een lijstje aan met producten waaraan veel behoefte is.

☐ Bakmeel/Bloem	☐ Tandpasta
☐ Olie	☐ Tandenborstel
☐ Pannenkoekenmix	☐ Deodorant
☐ Chocolademelk	☐ Shampoo
☐ Pasta mix/saus	☐ Douchefris
☐ Limonade siroop	☐ Luiers
☐ Koffie	☐ Toiletpapier
☐ Rijst	☐ Afwasmiddel
☐ Koffiemelk	☐ Allesreiniger
☐ Soep in blik	☐ Wasmiddel
☐ Melk (houdbaar)	
☐ Suiker	
☐ Conserven	

Voedselbank het Hogeland, Lombok 1, 9951 SC, Winsum

bank: NL44RABO0102553289

Voor eventuele vragen kunt u contact opnemen met K. Geertsema (☎ 06 30985474) of D.J. Zwakenberg (☎ 050-3062070).

Dorpshuis Ubbegaheem / Burchtweg 4 / 9771 BB Sauwerd / www.ubbegaheem.com

Agenda Ubbegaheem

7 december 17.00-21.30 u. Eetcafé open daghap: winterse Stampotproeverij
 14 december 21.00-01.00 u. 40UBB: Muziek van alle tijden in de kelder

1 januari 00.30 u. Nieuwjaarscafé
 11 januari 21.00 u. pUBBquiz

STICHTING DORPSHUIS
UBBEGAHEEM

STICHTING DORPSHUIS
UBBEGAHEEM

ZATERDAG

7 december NOVEMBER

EETCAFE OPEN 17-21:30 uur

DAGHAP:
 Smakelijke STAMPOT
 proeverij met drie
 soorten stampot,
 rookworst hachee en
 vette jus.

BAR-DANCING UBBEGAHEEM PRESENTS:
40UBB
 70'S & 80'S PARTY

ZATERDAG

14 december

21:00 uur

Kelder Ubbegaheem
 Entree gratis

STICHT
UBB

1 januari

Nieuwjaars Café

00:30 uur

Paddepoelsterbrug t'rug!

Hallo inwoners van Sauwerd, Adorp en omstreken,

Wilt u ook dat de Paddepoelsterbrug terugkomt en wilt u op de hoogte gehouden worden?

Mailt u dan naar [✉ brugterug@gmail.com](mailto:brugterug@gmail.com)

Facebook: Paddepoelsterbrug t'rug

Informatieve avond over Paddepoelsterbrug door Rijkswaterstaat

Op dinsdagavond 3 december houdt Rijkswaterstaat een informatieve avond over haar plannen en planning betreffende de Paddepoelsterbrug.

Tijd: 20.00 uur (inloop vanaf 19.30 u.)

Plaats: Cafe Hammingh, Hunzeweg 32 9893 PC Garnwerd

Pas recent, te weten op zaterdag 23 november, liet Rijkswaterstaat (RWS) aan Brugterug weten dat ze deze avond houden met het verzoek dit door te geven aan de achterban.

Gezien dat dit nogal kort dag is en wij eigenlijk vinden dat RWS zelf ook eerder openbaar had moeten maken dat deze avond er zou komen, twijfelden we hier eerst aan.

RWS heeft alleen aan Brugterug en de klankbordgroep een bericht gestuurd. Ook de omwonenden zijn pas vandaag (= 27 november) op de hoogte gesteld. Tenminste, enige. Allemaal? Weten we niet.

We geven het nu door omdat er al verscheidene mensen zijn die aangegeven hebben er naartoe te willen gaan.

Brugterug zal in ieder geval aanwezig zijn.

Wij zijn benieuwd naar de reactie van RWS op het pamflet, de brief van de 41 fracties aan de minister en de vragen in de Tweede Kamer.

Op 13 november is er het bestuurlijk overleg geweest. Waarbij hetzelfde tijdschema en planning als eerder genoemd wordt aangehouden. Over het pontje wordt niet meer gesproken maar de optie "geen brug" blijft maar staan.

Op 23 november hadden we een prachtige actie met een oversteekmogelijkheid. Enthousiaste mensen. En weer nieuwe supporters en fans erbij. Mensen vol ongeloof dat er nog steeds geen brug is.

We wachten even de berichten uit de tweede kamer en de plannen van RWS af en willen dan weer een Brugterugcafé organiseren.

Hartelijke groeten en misschien tot dinsdag, Baudien

Rode Kruis afdeling Groningen organiseert dag-/middaguitjes

Speciaal voor ouderen, alleenstaanden en mensen met een lichte handicap organiseert Rode Kruis afdeling Groningen dag-/middaguitjes. Dit wordt begeleid door vrijwilligers van het Rode Kruis Noord-West Groningen.

➤ Dinsdagmiddag 3 december Kerstshoppen

Vervoer word georganiseerd door het Rode Kruis

Middaguitjes zijn ongeveer van 13.00 uur tot 17.00 uur.

Informatie en opgave

Hennie Wijbenga ☎ 0595 402600 / 0651159922

Agnes Buikema 050 3061678

Prizzentoatsie van nij bouk van dialectschriever Bé Kuipers

Op zotterdag 9 november was t gezellig drok van mensen op boerderij Melkema in Hoezinge, bie Middelsom. Veul bezoekers waren op nuigen van schriever Bé Kuipers iengoan om aanwezig te wezen bie prizzentoatsie van zien nijste bouk 'De zummer van '59, n oogstverhaal oet noadoagen van herenboeren op t Hogelaand'.

Oetraaiken eerste exemplaar van "De zummer van '59". Links Kuipers, rechts Ufkes. Foto is noatied ien scene zet, omdat foto van officiële oetraaiken mislukt was (overbelicht). Op achtergrond is nog te zain dat mensen bouken kopen.

Dit joar is t persies 60 joar leden dat t ook zo'n slim waarme en dreuge zummer was, dij van 1959. Veul oudere mensen zellen heur dat nog wel herinnern. t Verhaal speelt ien dij dreuge zummer en gaat over de ervoarens van de dattienjarige Nanko Doesburg, zien ouders en zien kammeroaden.

Nanko waarkt ien dat joar veur t eerst ien grode vekaanzie op n baauwboerderij op t Hogelaand, soamen mit zien pa. Hai krigt ien zien jeugd en ook op dij boerderij te moaken mit de lest restanten van t standsverschil tussen herenboeren en aarbaiders. Op t end van dij vekaanzie, ien t lest van augustes, is doar t ienhoalen van t riebe koren, dat ien hokken op t laand staat. Doarbie gaat ter wat vrezelk mis.

t Bouk bestaat oet twij dailen, t verhaal van Nanko Doesburg en t ienhoalen van oogst mit ale verwikkelns doar bie, verdaild over 23 hoofdstukken. En tussen t verhaal deur vaaier Intermezzo's, over geschiedenis van herenboeren en aarbaiders op t Hogelaand en de enorme aarmoude en grode riekdom van herenboeren. Doar aan veurof goan nog twij hoofdstukjes, over t ontstoan van t Hogelaand en wat ter apmoal ien wereld gebeurde ien 1959. Bouk is opsierd mit foto's en koarten.

Noa t welkomstwoord deur Jetze Smit van oetgeverij NoordPRoof oet Beem, kreeg eerst nije beheerder van Melkema, Jan Harm Eppinga van t Grunneger Landschap, t woord. Hai vertelde over t waark van t Grunneger Landschap en stukte oet, aan de hand van n levensgrode plattegrondtaiken, hou toukomst van dizze aiwenolde en karakteristieke boerderij der oet zain zel.

t Ontstoansproces van t boek De zomer van '59 wer deur Fré Schreiber (Meester Kriet) via n interview mit de schriever op n humoristische menaaijer oetlegd. Doarnea las Kuipers n gedailte veur oet zien boek. En as leste was doar t oetraaiken van t eerste exemplaar van t boek aan Tonko Ufkes, hoofdredacteur van t digitoale Groninger literaire tijdschrift Oader. Ufkes het Kuipers stimuleerd en adviseerd bie t totstandkommen van dit boek.

Tussen de programmoandereiden deur was der twijmoal n muzikoal intermezzo van de Middelsommer band Mag Wel. Dizze twijmansband (aigelk n drijmansband, bassist was verhinderd) beston oet voder (zang en gitaar) en dochter (zang en mondharmonicoa). Zai speulden en zongen laidjes dij aanpaasd waren aan dizze mirreg. Nostalgische laidjes van o.a. Ede Staal, laidjes over t boerenleven en over t dörp Middelsom. Netuurlek apmoal ien t Grunnegs.

Noa t officiële gedailte was der nog gelegenhaid veur n ienformeel proatje, onder t genot van n drankje en mit wat ien t linkerhaandje. Touglieks werden der bouken verkocht, dij Kuipers op verzuik signeerde.

t Bouk het 128 bladzieden, kost € 15,00 en is vanof 11 november te koop ien boukenwinkels, ISBN 978 90 79742 24 0. Ook is t op te hoalen bie oetgever, NoordPROof Producties, Industrieweg 14, Beem, info@noordproof.nl (Jetze Smit en/of Wieke Horneman).

Bouk is ook te koop ien dörpswinkel ien Saauwerd en bie schriever thoos, Noorderweg 13, Saauwerd. Wel eerst even bellen: ☎ 050 306 1721 of 06 81 35 91 76. Mailen mag ook, ✉ be.kuipers@gmail.com

Kindervoorstelling door theatergroep “de Twee Heeren”

De Culturele Commissie Adorp/Sauwerd/Wetsinge en de Vereniging van Volksvermaken Adorp organiseren zaterdag 21 december in de grote zaal van het dorps huis Artharpe in Adorp een kindervoorstelling “FEEST” door de theatergroep “de Twee Heeren”, de aanvang is 14.00 uur, de toegang is gratis.

Wat zijn dat toch voor vreemde mannetjes met stofjassen aan? En wat doen ze met die blauwe kist? Zou er iets bijzonders inzitten?

“Feest” is een voorstelling voor jonge kinderen. Er wordt nauwelijks in gesproken. De handeling én de visuele elementen zijn heel belangrijk. Met humor, aantrekkelijke muziek en prachtig uitgespeelde grotendeels non-verbale middelen worden situaties uitgebeeld, die voor ieder jong kind herkenbaar zijn.

Najaarslezing HK Ubbega: leven op de Groninger klei (1700-1900)

Graag nodigen wij u uit voor de najaarslezing die deze keer gehouden zal worden op dinsdag 17 december 2019 in het dorpshuis Ubbegaheem te Sauwerd.

Dr. Richard Paping zal die avond voor ons spreken over:

Leven op de Groninger klei: 1700-1900

De lezing behandelt hoe de bewoners van onze kleistreken in de 18e en 19e eeuw in hun bestaan voorzagen. Daarnaast is er aandacht voor belangrijke momenten in hun leven zoals huwelijk en dood. De nadruk zal daarbij liggen op de omgeving van Adorp, Wetsinge en Sauwerd.

Behalve boeren woonden er in de voormalige gemeente Adorp ook een groeiend aantal arbeiders en ambachtslieden. Veel draaide ook toen al om geld verdienen! Goede jaren voor de boeren met veel werk betekende daarentegen vaak crisis en zelfs honger voor de arbeiders en middenstanders. Door de hoge prijzen konden deze mensen onvoldoende brood, gort, vlees en boter kopen voor hun gezinnen. Voorbeelden hiervan zijn de Franse tijd en de mislukte aardappeloogst van 1845-1847.

Niet alleen dreigde altijd armoede en armenzorg, ook lag de dood in Ubbega voortdurend op de loer. Dit gold zowel voor jong als oud, mede door de hardnekkige malaria. Een grote overgang in het leven was wanneer jongens en meisjes trouwden (meestal laat) en een eigen huishouden begonnen. Er werden in Adorp ook regelmatig kinderen buiten de "echt" geboren.

Dr. R.F.J. Paping is als historicus verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, faculteit Letteren, afdeling Economische en Sociale Geschiedenis.

De lezing begint om 20.00 uur en is voor iedereen toegankelijk. De toegangsprijs bedraagt € 4 inclusief een kopje thee/koffie. Leden hebben gratis toegang.

Plaats: Dorpshuis Ubbegaheem, Burchtweg 4 te Sauwerd. Aanvang: 20.00 uur.

Voorafgaande aan de lezing is er een korte ledenvergadering, waarin de begroting voor 2020 aan de orde zal komen.

De vergadering begint om 19.30 uur.

Namens het bestuur van de Historische Kring Ubbega,
Gerta Boonstra (secretaris)

Expositie 'Vanuit de stilte', kerkje Klein Wetsinge

Gedurende vier maanden heeft Corry Wolters bijna dagelijks geschilderd aan kleine werken in pastelkrijt. Deze werken zijn steeds voortgekomen of verbonden geweest aan een korte mediatie van de dag. Honderd werken die een weerslag geven van gedachten en emoties die er waren op die momenten. De werken tonen het licht, de sfeer en ruimte die Corry ervaart in de natuur tijdens de vele wandelingen die zij maakt.

Zij heeft een kunstboek gemaakt, samen met uitgeverij Philip Elchers, waarin een selectie van deze werken is opgenomen.

Ter gelegenheid van deze uitgave is er een korte expositie van de geselecteerde werken in het kerkje van Klein Wetsinge, Valgeweg te Sauwerd. De expositie is van 29 november t/m 5 december 2019.

Het boek en de getoonde werken zijn tijdens de expositie te koop. De expositie is in principe dagelijks geopend van 10 tot 18 uur. De kerk kan af en toe dicht zijn vanwege een besloten bijeenkomst. Wie van tevoren zeker wil weten of de kerk open is, kan bellen met de beheerders, Nicolaas en Inez Geenen: ☎ 06 54685405.

Adventsconcert

Inge Muntendam - Viool
Rhodes Selhorst - Viool
Jan de Roos - Piano

Ze spelen een heel gevarieerd programma met muziek voor 2 violen of voor viool en altviool. Met muziek van verschillende stijlen. Van hele oude muziek, tot aan 20e eeuw. En natuurlijk ontbreekt Bach niet. Daarvoor hebben ze begeleiding van pianist Jan de Roos.

De mooie muziek, de heerlijke hapjes en de intieme sfeer zorgen voor een prachtige middag

Tijdens de pauze verzorgen wij heerlijke hapjes passend bij de voorstelling. De mooie muziek, de heerlijke hapjes en de intieme sfeer zorgen voor een prachtige middag.

De datum is vrijdag 8 december om 15.00 uur.

Deze voorstelling kost €15,- inclusief hapjes.

De oude ruimte met een prachtige akoestiek zullen u verrassen.

In verband met beperkte zitplaatsen is reserveren wenselijk. Dit kan via 🌐 www.tsa.nl en ☎ 050-306 2196.

Steunpunt Adorp-Sauwerd-Wetsinge

Het Steunpunt: een plek in de dorpshuizen in Adorp en Sauwerd, waar u terecht kunt voor informatie, diensten, hulp en ondersteuning bij eventuele problemen. Een plek voor een praatje en een kop koffie. Waar gezelligheid en elkaar ontmoeten een belangrijke plaats zijn gaan innemen!

Tijdens de inloopochtenden zijn de vrijwilligers aanwezig om u te helpen bij problemen met tablet, laptop, computer en vragen over de computercursussen.

U hoeft geen lid te zijn van de Stichting 55+ASW.

De ochtenden zijn op de maandagen van 10.00-12.00 u.

2 december: Themamorgen Karate-do, Artharpe te Adorp

Rudy Kromowidjojo uit Sauwerd over Karate-do. Karate-do is niet alleen vechten en kapot-slaan van planken e.d. Maar het is een levensfilosofie waar de houdingsaspecten, ademhaling en assertiviteit belangrijk zijn. Het begrijpen van het karate-do en de trainingen daaraan verbonden leer je begrijpen naarmate je ouder wordt.

9 december: Inloopochtend in Artharpe te Adorp

Tijd voor het praatje van alledag en een kop koffie/thee. Heeft u vragen of zijn er dingen waar u mee zit? Een luisterend oor is ook hier aanwezig. De vrijwilligers van de Digitale Hoek zijn aanwezig om u te helpen met problemen op computer gebied en vragen over de cursussen.

16 december: geen spreker

Lezingen zijn populair bij de diverse verenigingen, de sprekers zijn steeds vaker volgeboekt en december is een drukke maand voor iedereen. Het is helaas niet gelukt om voor deze maandag een spreker te boeken.

In 2020 zijn er weer lezingen van o.a. Ben Trip over Bijen en Honing, Anna Kuipers-Orlova over de Sovjet Unie, Tine Glas over de Meldkamer Noord Nederland.

23 december: Inloopochtend in Ubbegaheem te Sauwerd

Tijd voor het praatje van alledag en een kop koffie/thee. Heeft u vragen of zijn er dingen waar u mee zit? Een luisterend oor is ook hier aanwezig. De vrijwilligers van de Digitale Hoek zijn aanwezig om u te helpen met problemen op computer gebied en vragen over de cursussen.

Tussen Kerst en Oud en Nieuw wordt er geen lezing gehouden

**Het bestuur van de Stichting 55+ wenst iedereen een
voorspoedig en gezond 2020!**

Piet Drijfhout, Dick Balk, Trijntje Kruijer, Willy Sikkens, Joke Reitsema,
Fred Neumann en Margriet Kuipers.

Steunpunt inlichtingen en informatie:

Piet Drijfhout	☎ 050	3061960
Dirk Balk		3061663
Trijntje Kruijer		3061318
Margriet Kuipers		3061662

Kerstmarkt Dorpshuis Artharpe 14 december 2019

Dorpsbelangen Adorp organiseert op zaterdag 14 december 2019 van 14.00 – 18.00 uur weer de jaarlijkse kerstmarkt in Dorpshuis Artharpe.

De kerstmarktcommissie zoekt standhouders voor de kerstmarkt.

Wie kunnen er allemaal meedoen?

Iedereen die iets te verkopen heeft. We denken daarbij aan mensen die een leuke hobby hebben en hier iets van willen verkopen of gewoon iets willen laten zien. Verenigingen die hun eindejaarsproducten op de markt willen brengen. Ludieke acties om de kas te spekken.

Kortom er valt van alles te bedenken.

Deelname aan de kerstmarkt kost € 5,00. De standaardlengte van de tafels is 2.40 meter.

De commissie vraagt aan de deelnemers om hun “kraam” een kerstuitstraling te geven.

Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij:

Jouk Huisman, telefoon 050 3062056, email joukhuisman@hotmail.com

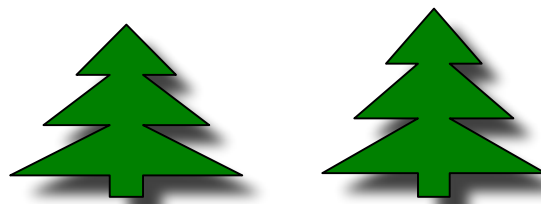
Fotiena Holwerda, telefoon 050 3061679, email fotiena46@gmail.com

Nathalie Spinder, telefoon 06 18198436, email natjevan3008@gmail.com.

Vergeet niet het te verkopen artikel(en) te vermelden. Bij gelijke producten is degene die zich het eerst aanmeldt zeker van een plaats.

Meld je zo spoedig mogelijk aan. Het aantal plaatsen is beperkt.

Met vriendelijke groet,
De Kerstmarktcommissie

Fotografisch Geheugen

1826/1827: De Groninger ziekte, malaria in Adorp - Deel 1

Het is vrij onbekend dat malaria eeuwenlang in ons land een algemeen voorkomende ziekte was totdat er medicijnen ontwikkeld werden om de veroorzakers te bestrijden. Zo kwam ook in het gebied van de voormalige gemeente Adorp malaria voor. Een enkele keer ontwikkelde deze ziekte zich tot een hevige epidemie, zoals in de jaren 1826/1827.

Hieronder is het eerste deel te lezen van het verhaal dat ik hierover in 2011 gepubliceerd heb in het provinciaal historisch tijdschrift *Stad en Lande* (Jaargang 20, 2011 nr. 2, pp 3-9). Deel 2 volgt in het *Contactblad* van 15 december.

Reina de Lange

De Groninger ziekte in Adorp

In de jaren 1826/1827 wordt de stad Groningen geteisterd door een epidemie, die zo omvangrijk zou blijken dat deze als 'de Groninger ziekte' de geschiedenis is ingegaan. Het aantal inwoners van de stad loopt terug van 30.433 naar 28.624. Beperkte de epidemie zich alleen tot de stad en was het nabijgelegen platteland ziektevrij? Wanneer je kijkt naar de noordelijker gelegen gemeente Adorp, dan zie je in diezelfde periode geen bevolkingsafname maar juist een groei van 974 naar 979 inwoners. De conclusie ligt dan ook voor de hand dat daar niets aan de hand is geweest. Of bij nader inzien toch wel?

Detective

Het verhaal van de Groninger ziekte is te vertellen als een detectiveverhaal. Daarbij gaat het om een echte 'cold case'. De dodelijke feiten zijn nu bijna twee eeuwen geleden gepleegd; de daders zijn tegelijk met de slachtoffers op het kerkhof komen te liggen. De aanwijzingen zijn dan ook verkregen via 'circumstantial evidence', oftewel indirecte bewijzen: de beschreven symptomen en het ziekteverloop. De hoofdverdachte is in dit geval malaria. Maar de verwekkers van deze ziekte konden pas in 1880 voor het eerst worden aangetoond, dus iets meer dan een halve eeuw na de epidemie. De Franse medicus C.L.A. Laveran constateerde toen dat er parasitaire eencellige micro-organismen aanwezig waren in het bloedmonster van een malariapatiënt. Daarmee had hij niet alleen de veroorzakers van de ziekte gevonden, maar ook een heel eenvoudige methode om de diagnose malaria te kunnen stellen.

Veel mensen zullen het zich wel niet realiseren, maar ons land is pas in 1970 officieel malaria-vrij verklaard; het laatste ziektegeval heeft zich in 1959 voorgedaan. En dan gaat het niet om de tropische malaria, die tijdens verblijf in het buitenland wordt opgedaan, maar om de inheemse variant.

Al vele eeuwen voordat men de naam malaria ging gebruiken, werd er melding gemaakt van malaria-achtige ziekten die zich kenmerkten door koorts. Deze zijn of vernoemd naar de streek waar ze veel voorkwamen (zoals de Zeeuwse koorts) of naar de duur dan wel frequentie van de koortsaanvallen. Te denken valt aan de tussenpose, anderdaagse of driedaagse koorts. In die trant werden de koorts in de provincie Groningen aangeduid. De eerste melding van de derdedaagse koort wordt gedaan in de kroniek van Emo en Menko, abten van klooster Bloemhof te Wittewierum. Daar lijden in 1237 veel kloosterlingen aan deze ziekte en uiteindelijk bezwijkt ook abt Emo aan de terugkerende koortsaanvallen.

Uit de eeuwen daarna is bekend dat de derdedaagse koorts zich in milde vorm blijven voordoen. Maar het is een gewone ziekte geworden, zodat er toen waarschijnlijk niet anders over gedacht zal zijn als wij nu doen over de jaarlijkse griepgolf. Totdat er een jaar is dat de verschijningsvorm heftiger en agressiever is dan voorgaande jaren.

Aanleiding: de stormvloed van 1825

De opmaat naar de gebeurtenissen in 1826 en 1827 ligt bij een rampspoed, die de provincie Groningen zo'n anderhalf jaar voor aanvang van de epidemie treft. De eerste week van februari 1825 staat er een aantal dagen achtereen een zware storm. Het weer laat zich kort omschrijven als bar en boos. Er wordt naast sneeuwjacht ook melding gemaakt van hagel en zelfs heftig onweer, wat zeer uitzonderlijk is in de winter. In Eenrum slaat daarbij de bliksem in de kerktoren.

De wind zit in het noorden en er is sprake van springtij. Het zeewater wordt hierdoor hoog opgestuwd in het Reitdiep dat dan nog in open verbinding staat met de zee. Volgens de *Provinciale Groninger Courant* bereikt het zeewater in de nacht van 4 op 5 februari een vloedhoogte van 3,5 meter boven normaal hoogwaterpeil; bij de volgende vloed wordt zelfs 3,7 meter gemeld. Dit heeft tot gevolg dat op diverse plekken langs het Reitdiep schade aan de dijken ontstaat. Het zeewater slaat hier en daar een stuk kruin weg of komt alleen al door de hoge waterstand over de dijk zetten. Daarnaast dringt het zoute water op meerdere plekken binnen via de dijkgaten, waarvan er toen nogal wat waren. Dergelijke dijkgaten maakte men in geval van nood dicht met balken of schotten, die dan extra versterkt konden worden met aarde.¹

Tussen Houwerzijl en Zoutkamp zijn er diverse dijkdoorbraken en ook in de Reitdiepdijk boven de stad Groningen doet zich er één voor en wel in de buurt van boerderij Blauw Borgje.² Hoewel de eerste stormvloed daar al behoorlijke schade aanricht, is het de daaropvolgende tweede vloed die over een breedte van 51 meter een gat in de dijk slaat met een diepte van 1,5 meter onder de kruin. Het zoute zeewater krijgt daarmee niet alleen toegang tot de direct daarachter gelegen landerijen, maar ook tot het noordelijk deel van de stad. Het water stroomt er door de straten bij de haven en stort zich vervolgens in de grachten.

Al met al komt de provincie Groningen er nog vrij goed van af: de schade is vooral materieel van aard. Onder de inwoners wordt geen enkel dodelijk slachtoffer gemeld. Elders in het land hebben deze stormvloed daarentegen vele honderden mensen het leven gekost.

De provincie Groningen zet alles op alles om de schade aan de dijken zo snel mogelijk te herstellen. In juli 1826 blijkt bij de vergadering waarin Gedeputeerde Staten verslag uitbrengen aan Provinciale Staten, dat men erg opgelucht is dat de provincie in de winter van 1825/1826 voor nieuwe rampspoed behoed is. Niet wetend dat op datzelfde moment een sluipmoorde-naar en zijn handlangers druk bezig zijn een snood plan uit te voeren, dat ook onder de aanwezige statenleden slachtoffers zal maken...

De dader, zijn motief en de handlanger

De hoofdverdachte in deze 'cold case' is geen onbekende. Zoals al eerder aangegeven, was malaria inheems. Maar omdat men tot 1880 de oorzaak niet kende, weet men de ziekteverschijnselen aan slechte lucht, oftewel "mala aria". Ook al vermoedde men een verband tussen overstromingen en daaropvolgende heftige uitbraken van malaria, de juiste connectie kon lange tijd niet worden gelegd. Men bestreed in 1826/1827 de ziekte daarom onder meer met middelen om de lucht te reinigen. In de stad Groningen vond men dat het Boterdiep zo stonk, dat die lucht als gevaar gezien werd voor de volksgezondheid. Om die reden is in 1826 de dam die het Boterdiep scheidde van het Lopende Diep doorgraven, zodat het Boterdiep een betere doorstroming kreeg.³ Ook werd het ontraden om 's avonds buiten te komen, omdat men dacht dat de vochtige avonddampen slecht voor de gezondheid waren. Achteraf kun je hier meewarig naar kijken, maar dit was onvermoed wel een methode om de kans op besmetting te verminderen: men verkleinde daarmee namelijk de kans om de 'handlangers' van dit complot letterlijk tegen het lijf te lopen, die 's avonds en 's nachts op hun actiefst zijn.

1 In Garnwerd zijn aan weerszijden van het Reitdiep dergelijke gaten nog in de dijken aanwezig.

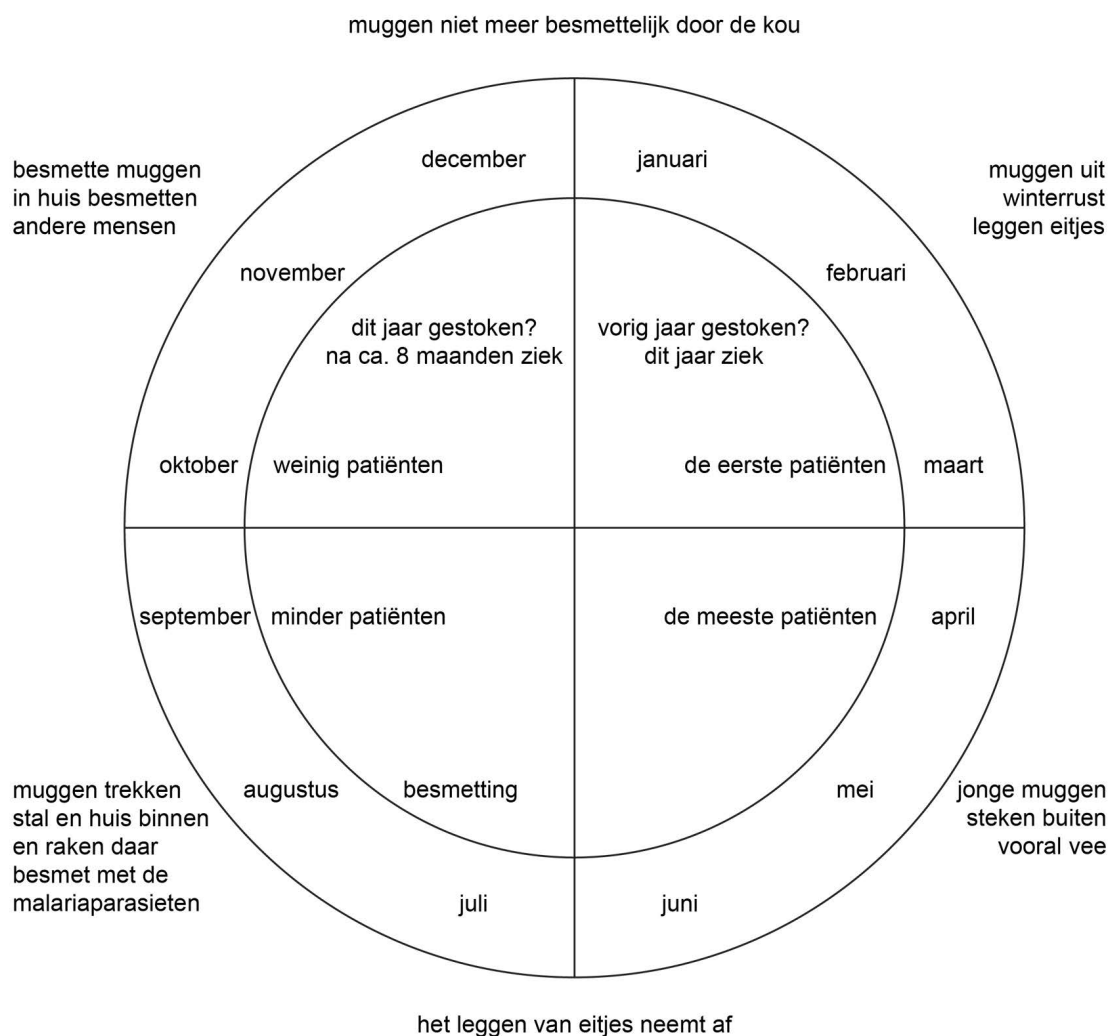
2 Boerderij Blauw Borgje lag in 1825 een redelijk eind buiten de stad, maar de stad is in de 20e eeuw naar Blauw Borgje toegegroeid. De boerderij ligt nu aan de noordelijke ringweg, ingebed in de Zernike Campus aan een straat die de naam Blauwborgje gekregen heeft.

3 Ramaker, M, In de ban van de beet: De malaria-epidemie in de stad Groningen in 1826. Gronings Historisch Jaarboek

Malaria wordt veroorzaakt door een eencellige parasiet die gedijt in het bloed van de mens. Deze parasiet is de feitelijke dader. Het 'motief' waarom hij slachtoffers maakt: het voortbestaan van de soort. Daarom moet de parasiet tijdig de overstap maken van de ene naar een andere gastheer. Hiervoor heeft hij een drager nodig, de 'handlanger' in dit verhaal. De handlangers zijn steekmuggen uit de familie Anopheles, het type mug dat ook wel wordt aangeduid met de verzamelnaam 'neefje'. Van de diverse soorten steekmuggen is er maar één in ons land in staat gebleken om de inheemse malaria te verspreiden: de anopheles maculipennis atroparvus, hierna aangeduid als (inheemse) malariamug. Overigens zijn het alleen de vrouwtjes die steken; de mannetjesmuggen zijn de toekomstige omstanders in dit verhaal.

Modus Operandi

Vrouwtjessteekmuggen hebben bloed nodig voor het produceren van hun eitjes. Overdracht van de malariaparasiet vindt plaats wanneer een inheemse malariamug bloed opzuigt bij iemand die deze parasiet in zijn bloedbaan heeft, en vervolgens iemand anders steekt. Maar er moet wel enige tijd verstrijken tussen het moment waarop de malariamug besmet bloed opzuigt en het injecteren van de malariaparasiet door diezelfde mug in een nieuwe gastheer of -vrouw. De parasiet moet zich namelijk in het muggenlijf eerst verder kunnen ontwikkelen. Ook hiervoor zijn inheemse malariamuggen ideale dragers: de vrouwtjes kunnen tot twee maanden oud worden en ze leggen tijdens hun leven meerdere malen eitjes waarvoor ze iedere keer weer 'vers' bloed nodig hebben.

Kringloop van de inheemse malaria

De kringloop van de inheemse malaria is er eentje van het hele jaar rond. De eerste ziektegevallen doen zich in maart voor waarna het aantal malarialijders in de daaropvolgende maanden toeneemt. Het hoogtepunt ligt in de zomer. In de herfst neemt het aantal zieken ogenschijnlijk af om in het voorjaar weer toe te nemen. Maar schijn bedriegt: de mensen die het ene jaar malariaverschijnselen vertonen, hebben de parasiet het jaar daarvoor al opgedaan. Dit heeft te maken met de levenscyclus van de malariamug. Na de winterrust leggen de vrouwtjes die overwinterd hebben de eerste eitjes waaruit nieuwe muggen voortkomen. Dit proces neemt in de loop van de zomer af. Gedurende het voorjaar en de zomer is de inheemse malariamug geneigd bloed af te tappen bij wezens die zich buiten bevinden, zoals vee. In het najaar trekken ze hiervoor de stallen en de huizen binnen. Als ze kunnen kiezen, hebben malariamuggen niet specifiek een sterke voorkeur voor mensenbloed, maar versmaden doen ze het ook niet.¹ Vandaar dat dan de zogenaamde herfst-besmetting plaatsvindt, die pas in het voorjaar tot de eerste malariapatiënten leidt. En dan begint de kringloop opnieuw.

Nadat iemand besmet is geraakt met de parasiet van de inheemse malaria, duurt het nog zo'n zes tot negen maanden voordat de eerste ziekteverschijnselen optreden. De parasieten houden zich namelijk eerst op in de lever voordat ze de bloedbaan in gaan. Pas op het moment dat de parasieten in de bloedbaan komen, treden de koortsige infectieverschijnselen op.² Door dit lange traject tussen besmetting en ziekteverschijnselen, is het ook niet verwonderlijk dat men lang de oorzaak van deze ziekte niet heeft kunnen vermoeden. In 1826 was men in Groningen daarom volledig in de ban van een onbegrepen epidemische ziekte die op dat moment explosief om zich heen greep, totaal onwetend dat de oorzaak gezocht moest worden in muggenbeten die vele maanden voor deze uitbraak waren opgedaan.

De gelegenheid

Als broedplaats hebben steekmugvrouwtjes water nodig. De ene soort geeft daarbij de voorkeur aan zoet water, de andere aan brak water, wat ook weer niet te zout mag zijn. De steekmug die de inheemse malaria kan verspreiden gedijt bij uitstek in (ver)zilte gebieden. Van Zoutkamp tot aan de Spilsluizen in de stad Groningen was het zoute water tot 1877 nooit ver weg.³ De overstroming van 1825 bracht dit zoute water ook nog eens het land in. Dit leverde vele brakwaterbroedplaatsen op.

Maar zilt of brak water alleen is niet genoeg. De weersomstandigheden moeten ook meewerken. Volgens het eerdergenoemde verslag van Gedeputeerde aan Provinciale Staten is het de zomer van 1825 aanhoudend warm geweest met in augustus ook voldoende regen om het gras op de zoute landen weer te doen groeien. Van augustus tot oktober blijft het warm met op z'n tijd verkwikkende regen. Qua temperatuur en neerslag ideale omstandigheden voor de malariamug om zich voor te planten en een tijdje rond te blijven darren. Dat laatste heeft ook gevolgen voor de ontwikkeling van de opgezogen malariaparasiet: hoe meer tijd de parasiet in het lijf van een mug verblijft, des te groter de kans dat het een malariavariant oplevert waar mensen minder goed tegen bestand zijn.

1 Laarman, J.J., The host-seeking behaviour of the malaria mosquito *Anopheles maculipennis atroparvus*

2 Kaaden, J.J. van der, Geschiedenis van de inheemse malaria in Nederland, Infectieziekten Bulletin

3 In 1877 is het Reitdiep bij Zoutkamp afgesloten door middel van zeesluizen en bij Wetsinge is toen een schutsluis gekomen. Door deze kunstwerken kon het zoute water van de Lauwers-zee de stad niet meer bereiken. Overigens zijn deze sluizen er niet gekomen naar aanleiding van de stormvloed van 1825. Men had al eerder plannen om het Reitdiep af te sluiten. De provincie had hiervoor in 1824 zelfs een prijsvraag uitgeschreven. Maar het duurde tot 1856 voordat men tot daadwerkelijke afsluiting besloot; de werkzaamheden zijn in 1861 gestart.

Na deze beschrijving van de omstandigheden waardoor de malaria-epidemie van 1826/1827 zich kon ontwikkelen, volgt in deel 2 hoe de ziekte huishield in Adorp, Sauwerd en Wetsinge. Deel 2 verschijnt in het volgende *Contactblad*, te weten de laatste editie van 2019.

"Seniorenfitness"

In Sauwerd is elke donderdagochtend gelegenheid om sportief bezig te zijn in de sporthal aan de Oosterstraat. De damesgroep beweegt van 10.00-11.00 uur.

Er zijn een aantal goede redenen om te sporten en te bewegen, zoals:

- Sport en bewegen is goed voor de gezondheid, draagt bij aan zelfontplooiing, doorzettingsvermogen, vriendschappen en sociale contacten.
- Sport en bewegen heeft een gunstige invloed op de ontwikkeling en het herstel van chronische ziekten, aandoeningen en beperkingen.
- Sport en bewegen draagt bij aan een algemeen, lichamelijk, geestelijk en sociaal welbevinden, waarbij een actieve leefstijl wordt bevorderd.
- Sport en bewegen is leuk en je leert er ook nog wat van: spelregels, samenwerken, tegen je verlies kunnen.....
- Sport en bewegen is een belangrijk middel voor het bestrijden van overgewicht bij jong en oud.

Wat doen we zo al in een les?

We starten met een warming-up op muziek, een loop-of wandelvorm waarbij de conditie wordt getraind, lenig makende en spierversterkende oefeningen met gebruik van allerlei kleine materialen op muziek (zoals flesjes gevuld met water, ringen, dynabands, ballen en aerobics). Vervolgens een spel en na al deze inspanning een cooling down om weer lekker bij te komen. Plezier en samen bewegen staan voorop!

Kom gerust een keer gratis meedoen!

Info: Pia Deemter, ☎ 050-3061816 of

Leidster: Corry Westerkamp, ☎ 0595-442983

We hebben het jaar afgesloten met een bedrag van € 357. Overgemaakt naar Unicef, zodat we weer op nieuw kunnen beginnen.

Er zijn 4 breiende/hakende dames en ik maak fotokaarten, die ook bij J. Busquet in Groningen verkocht worden (Zwanestraat 11).

De dames maken sokken / truien / vingerloze handschoenen / sjaals / mutsen / slofjes / tassen.

Onze producten worden (als het kouder wordt) verkocht in het kerkje van Wetsinge en in onze Dorpswinkel.

Wilt u bij mij kijken, dat kan ook.

We willen iederéén bedanken voor het kopen van onze producten. En voor het leveren van materiaal.

We hopen tot ziens, zodat we kinderen die door Unicef gesteund worden kunnen helpen. Met het geld van onze producten.

Lies Eldering. Kerkstraat 16 Sauwerd, ☎ 050-3061016.